8 Μαΐου 2026

Ιστορίες Παλιάς Θεσσαλονίκης: Η πολύπαθη ιστορία του Νοσοκομείου που δεν έχει μόνο το όνομα του Πολιούχου αλλά και τη χάρη

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα / Ειδήσεις και Ανακοινώσεις

Τρεις πόλεμοι, δύο πυρκαγιές, μια οβίδα και η Μικρασιατική Καταστροφή δεν μπόρεσαν να σβήσουν τη διαρκή προσφορά του νοσοκομείου «Άγιος Δημήτριος»

Δεν είναι τυχαίο ότι φέρει το όνομα του Πολιούχου της Θεσσαλονίκης, του προστάτη και φύλακα της πόλης, η μορφή του οποίου, σύμφωνα με την αγιολογική και ιστορική παράδοση, ταυτίστηκε, τόσο στη διάρκεια του σύντομου βίου του όσο και μετά τον μαρτυρικό του θάνατο, με τη φιλανθρωπία, την ίαση και την οικονομική ενίσχυση των απόρων. Ο ναός του Αγίου Δημητρίου υπήρξε καταφύγιο για φτωχές και κατατρεγμένες ψυχές σε περιόδους λοιμών και εχθρικών επιδρομών. Όπως αναφέρει η επίκουρη καθηγήτρια του ΑΠΘ, Αντ.Κυρατζή στη μελέτη της «”Χειραγωγία θεοπρεπής”: το θαύμα “περί τοῦ λοιμοῦ” στις Διηγήσεις των Θαυμάτων του Αγίου Δημητρίου» μια μεγάλη πανδημία χτύπησε τη Θεσσαλονίκη στα χρόνια του Ιουστινιανού και λίγο έλειψε να εξοντώσει παραπάνω από τον μισό πληθυσμό της πόλης. Τη δύσκολη εκείνη περίοδο, λοιπόν, ο ναός του Αγίου Δημητρίου είχε μετατραπεί σε ένα μεγάλο λαϊκό νοσοκομείο στο οποίο

προσέτρεχαν οι πιστοί για να τους περιθάλψουν οι γιατροί της πόλης και για να τους θεραπεύσει ο Άγιος με την ευλογία του.

Με τον ίδιο τρόπο, για πάνω από έναν αιώνα το Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Ο Άγιος Δημήτριος» λειτούργησε και εξακολουθεί να λειτουργεί ως φάρος για τους άπορους πολίτες της Νύμφης του Θερμαϊκού που αναζητούν εκεί ιατρική περίθαλψη και φροντίδα.

Στέκεται αγέρωχο για εκατό και πλέον χρόνια στον ίδιο χώρο. Στο σημερινό πλακόστρωτο της οδού Ελένης Ζωγράφου, που ονομάστηκε έτσι προς τιμήν της μεγάλης ευεργέτιδας του νοσοκομείου και βρίσκεται ανάμεσα στο Κοιμητήριο της Ευαγγελίστριας και το Αγίασμα του Αποστόλου Παύλου, στις παρυφές του Κέδρινου Λόφου (Σέιχ Σου). Και μπορεί σήμερα που η Θεσσαλονίκη είναι γεμάτη από γκρίζα, τσιμεντένια, πολυώροφα κτήρια να μην ξεχωρίζει τόσο, κάποτε όμως δέσποζε επιβλητικό σε σημείο περίοπτο και ψηλό της πόλης ατενίζοντας τη θάλασσα, όπως άρμοζε άλλωστε στον ρόλο του προστάτη της.

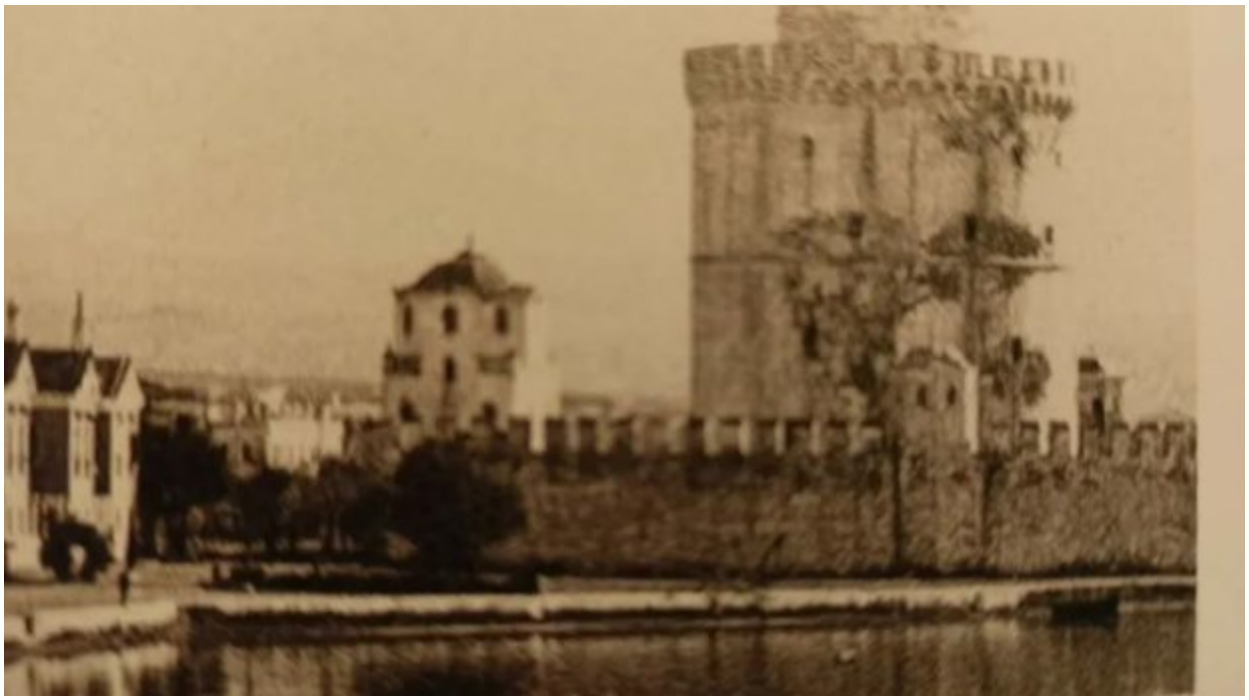

Το «Κοινόν της Πόλεως Θεραπευτήριον», ο θεμέλιος λίθος και η πολυπολιτισμική του υπόσταση

Η ιστορία του νοσοκομείου «Άγιος Δημήτριος», όπως το γνωρίζουμε σήμερα, ξεκινά το 1902-1903, οπότε μπήκε ο θεμέλιος λίθος και άρχισαν οι εργασίες για την ανέγερσή του, σύμφωνα με την έρευνα των ιατρών, μελών του Ιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, Θωμά Γερασιμίδη, Χρήστου Παπανικολάου και Ιωάννη Καλιαρέκου. Η ιδέα για την ίδρυσή του, ωστόσο, βρίσκει τις ρίζες της στις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα όταν η πρόοδος της ιατρικής επιστήμης σε συνδυασμό

με την ανάγκη για κλειστή περίθαλψη στην πόλη, η οποία αποτελούσε σημαντικό εμπορικό και στρατιωτικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οδήγησε τις οθωμανικές Αρχές στην απόφαση να δημιουργήσουν νοσοκομείο. Η ιδέα αυτή ενσαρκώθηκε στο «Κοινόν της πόλεως Θεραπευτήριον» που ιδρύθηκε στα 1840 και ήταν η πρώτη επίσημη καταγεγραμμένη προσπάθεια δημιουργίας ενός δημοτικού, φιλανθρωπικού χαρακτήρα νοσηλευτικού ιδρύματος. Το «Κοινόν της πόλεως Θεραπευτήριον» αποτέλεσε ουσιαστικά τον προάγγελο του μεταγενέστερου νοσοκομείου «Άγιος Δημήτριος».

Σε προξενική αναφορά της εποχής χαρακτηρίζεται ως «Νοσοκομείο των Απόρων» ή στην τουρκική «Goureba Hastanesi». Δεχόταν φτωχούς αρρώστους ανεξαρτήτως προελεύσεως ή θρησκεύματος, ταξιδιώτες ή ντόπιους και είχε χτιστεί στην παραλία κοντά στον Λευκό Πύργο. Από τα τέλη του 19ου αιώνα, ωστόσο, στην περιοχή της παραλίας αρχίζουν να εκτελούνται έργα ανάπλασης του αστικού χώρου, όπως το γκρέμισμα των τειχών και η διαμόρφωση του λιμανιού. Την ίδια περίοδο η αστική αναμόρφωση ολόκληρης της πόλης έχει πάρει μπρος με έργα κοινής ωφελείας να δρομολογούνται και να υλοποιούνται σε πολλές περιοχές της πόλης.

Το «Κοινόν της Πόλεως Θεραπευτήριον», όπως φαίνεται στο βάθος εντός των τειχών

Μεταξύ των έργων ήταν και η ανέγερση του Νοσοκομείου Χαμιδιέ, γνωστού τα επόμενα χρόνια ως Δημοτικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης και μεταγενέστερα ως Γενικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης «Άγιος Δημήτριος». Οι εργασίες για την κατασκευή του ξεκίνησαν το 1902-1903 με το κτήριο να υψώνεται πάνω σε

αρχαίους τάφους στη σημερινή οδό Ελένης Ζωγράφου, στους πρόποδες του Σέιχ Σου και ολοκληρώθηκαν το 1904.

Σύμφωνα με τους κ.κ. Γερασιμίδη, Παπανικολάου και Καλιαρέκου που εκπόνησαν την έρευνα, μια πρώτη εκδοχή αναφέρει πως η πρωτοβουλία για την ανέγερση του νοσοκομείου πιστώνεται στον τότε Οθωμανό δήμαρχο Θεσσαλονίκης, Χουλουσή Μπέη με υγειονομικό επιβλέποντα τον Μωύς Μισραχή και αρχιτέκτονα τον σπουδαίο Ξενοφώντα Παιονίδη, ο οποίος συνέδεσε το όνομά του με πολλά επιβλητικά κτήρια της πόλης, όπως το Παπάφειο Ορφανοτροφείο, επαύλεις στη Συνοικία των Εξοχών και ξενοδοχεία. Μια δεύτερη εκδοχή ορίζει ως αρχιτέκτονα τον Ιταλό Βιταλιάνο Ποζέλι, ο οποίος είχε αφήσει το στίγμα του στην πόλη με την κατασκευή πληθώρας σημαντικών οικοδομημάτων όπως αυτά της Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας, της Φιλοσοφικής Σχολής, του ΥΜΑΘ, το κτήριο του Γ’ Σώματος Στρατού, τη Βίλα Αλλατίνη και άλλα. Η συμμετοχή του όμως στο νοσοκομείο φαίνεται να περιορίζεται σε συμπληρωματικές εργασίες.

Τα εγκαίνιά του συνέπεσαν με την 29η επέτειο από την ημέρα που ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ της Θεσσαλονίκης ανήλθε στον θρόνο του. Έτσι το νοσοκομείο και όλη η περιοχή γύρω από αυτό έλαβε το όνομα «Χαμιδιέ» προς τιμήν του. Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Αλήθεια» της εποχής επρόκειτο για διώροφο κτήριο σε σχήμα «Π», με περισσότερες από 50 αίθουσες και δωμάτια, με θέα στη θάλασσα και μεγάλο περίβολο. Στον κάτω όροφο στεγάζονταν διοικητικά γραφεία καθώς επίσης αίθουσα εξωτερικών ασθενών, φαρμακείο, αίθουσα ηλεκτρισμού, αίθουσα μαλάξεων, απολυμαντήριο, λουτρά, μηχανήματα ψυχρολουσίας, το χημείο και το εστιατόριο του ανώτερου προσωπικού.

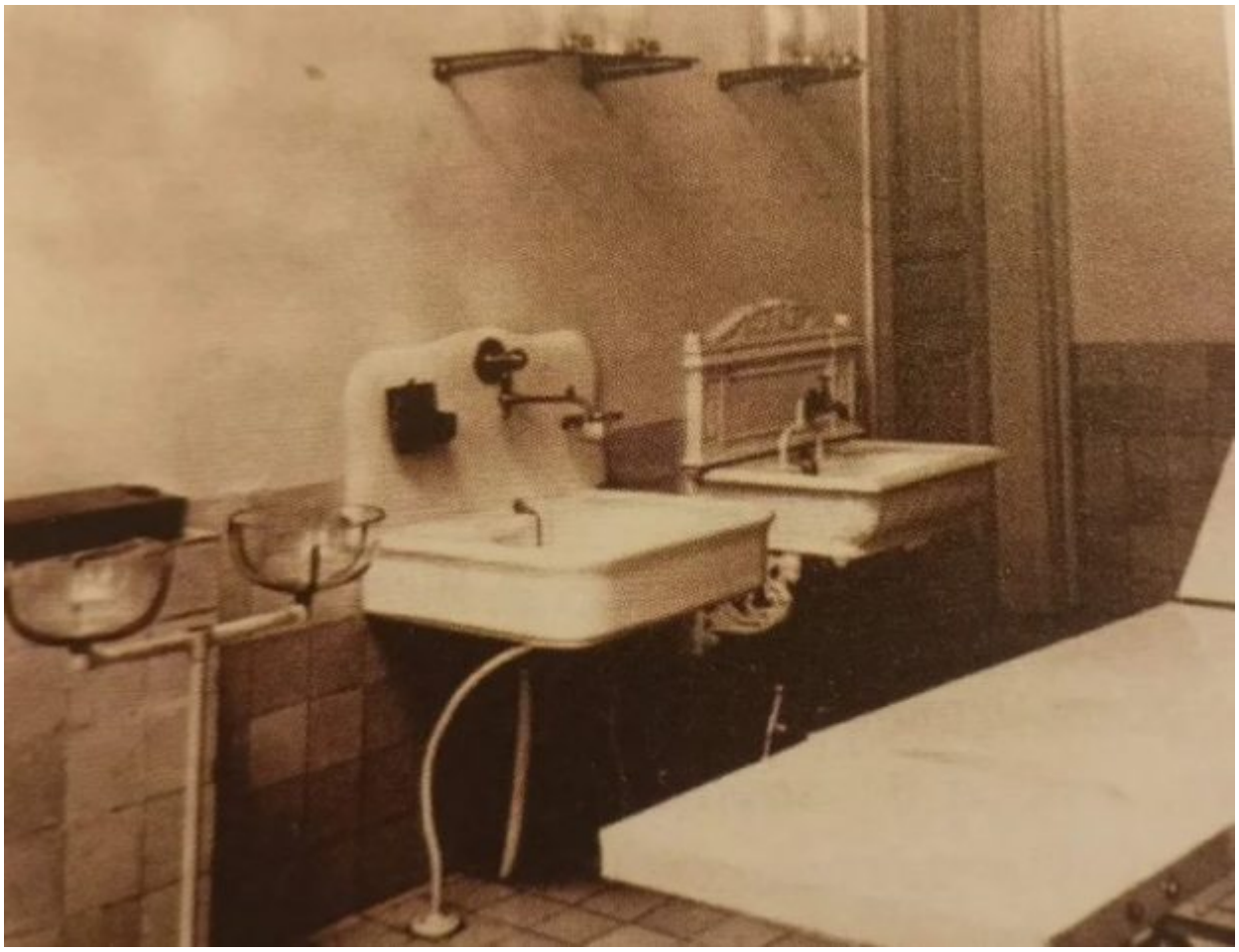
Μέσα σε όλους αυτούς τους χώρους περιφέρονταν και νοσηλεύονταν γιατροί και ασθενείς κάθε πολιτισμικής απόχρωσης, Οθωμανοί, χριστιανοί, Έλληνες, Εβραίοι, Μουσουλμάνοι. Άλλωστε είναι γνωστό πως η Θεσσαλονίκη της εποχής ήταν μια ποικιλόμορφη αυλή εθνοτήτων γεμάτη από διαφορετικά φύλα και θρησκευτικές ομάδες. Το πολυπολιτισμικό αυτό μωσαϊκό αποτυπώνεται με σαφήνεια και στη σύνθεση του επιστημονικού προσωπικού του νοσοκομείου που απαρτιζόταν αντίστοιχα από Οθωμανούς, Χριστιανούς και Εβραίους.

Η πρώτη επιτυχία του νοσοκομείου σε αριθμούς και η περίοδος των Βαλκανικών Πολέμων

Η σημασία του Νοσοκομείου για την πόλη αντικατοπτρίζεται στους αριθμούς των εισαγωγών και των νοσηλειών ήδη από τον πρώτο καιρό λειτουργίας του. Εντός έξι μηνών από την έναρξή του αναφέρεται ότι είχαν νοσηλευτεί στις κλίνες του 500 ασθενεις, ενώ περίπου 100 εξωτερικοί επισκέπτονταν το νοσοκομείο σε καθημερινή βάση. Μάλιστα, οι εγχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο

χειρουργικό τμήμα έφτασαν μέσα σε έναν χρόνο τις 321, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα ασθενειών.

Συνολικά διέθετε 100 κλίνες, παθολογικό τμήμα, τμήμα οφθαλμικών παθήσεων καθώς και φυματιώντων, μια αίθουσα χειρουργικών νοσημάτων για άνδρες με 25 κλίνες και δύο αίθουσες για γυναίκες με 5 κλίνες η κάθε μία. Στους χώρους του λειτούργησε και το πρώτο ακτινολογικό μηχάνημα που εγκαταστάθηκε εκτός Κωνσταντινούπολης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Αίθουσα χειρουργείου του νοσοκομείου

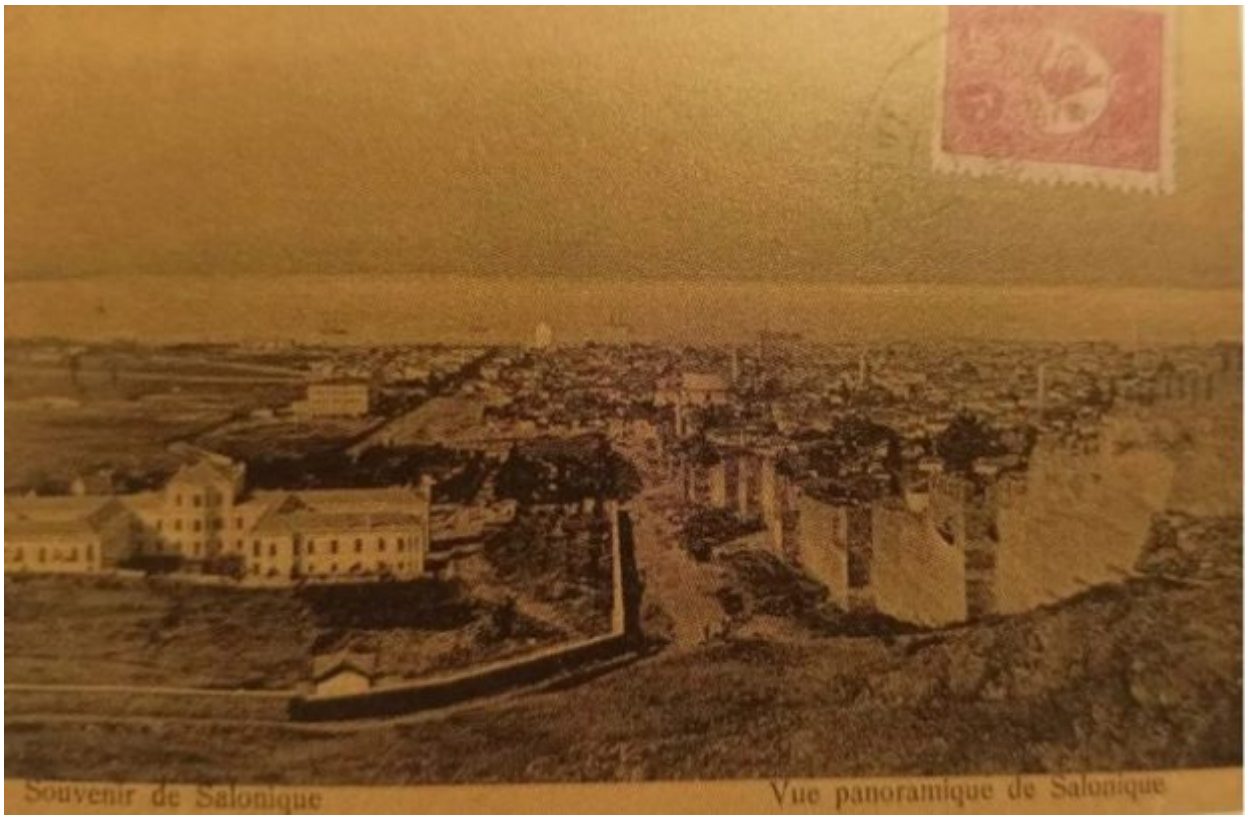
Σύμφωνα με τη μελέτη, τα έσοδα του «Χαμιδιέ» εκτός από την τακτική επιχορήγηση του δήμου συμπληρώνονταν από ετήσια λαχειοφόρο αγορά με προϋπολογισμό 6.000 λίρες. Το 1909, ωστόσο λόγω της εκθρόνισης του Σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ το νοσοκομείο αλλάζει ονομασία και μετονομάζεται σε «Δημοτικό».

Ακολούθησαν ανακαινίσεις, δημιουργία νέων εγκαταστάσεων και αναβαθμίσεις υλικοτεχνικής υοδομής καθώς και αλλαγές στη διοίκηση από τη στιγμή που η πόλη απελευθερώθηκε και αυτό πέρασε στα χέρια του δήμου.

Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων επιτάχτηκε και μετατράπηκε σε στρατιωτικό νοσοκομείο ενώ μετά τη λήξη των εχθροπραξιών για να αποστρατιωτικοποιηθεί και να λειτουργήσει εκ νέου για τους πολίτες, έχρηζε σημαντικών επιδιορθώσεων και συμπληρώσεων. Έτσι, αποδόθηκε και πάλι στην πόλη λίγους μήνες μετά. Έκτοτε, ακόμη και όταν ο ήχος του πολέμου χτύπησε την πόρτα της χώρας εκ νέου λόγω της συμμετοχής της Ελλάδας στον Α’ Παγκόσμιο Πόλεμο, αποτέλεσε βασικό πυλώνα για την υγειονομική περίθαλψη των απόρων αφού η υγειονομική κατάσταση στην πόλη ήταν πολύ άσχημη: απαράδεκτες συνθήκες υγιεινής, άθλια στέγαση σε ελώδεις εκτάσεις, επικίνδυνη ύδρευση και αποχέτευση. Το καταστατικό μάλιστα όριζε με σαφήνεια των φιλανθρωπικό χαρακτήρα του ιδρύματος και ανέφερε ότι κύριος σκοπός του ήταν η περίθαλψη των απόρων της πόλης. Παρείχε όμως υπηρεσίες και σε εύπορους πολίτες σε ιδιαίτερα δωμάτια, όπως συνέβαινε και παλαιότερα, επί πληρωμή.

Η πυρκαγιά του 1917: Η πρώτη μεγάλη δοκιμασία για το Νοσοκομείο και η περίοδος μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.
Ήταν νωρίς το απόγευμα της 5ης/18ης Αυγούστου 1917 όταν οι φλόγες που ξεπήδησαν από ένα προσφυγικό σπίτι στη συνοικία Μεβλανέ (κοντά στην οδό Ολυμπιάδος) μεταξύ του κέντρου και της Άνω Πόλης τέθηκαν γρήγορα εκτός ελέγχου και μετατράπηκαν σε μία μεγάλης έκτασης πυρκαγιά που άρχισε να κατακαίει με μανία ό,τι στεκόταν στον δρόμο της μετατρέποντας το κεντρικό τμήμα της Θεσσαλονίκης μέσα σε λιγότερο από 24 ώρες σε σωρούς από στάχτες, πέτρες και σίδερα. Την επομένη της πυρκαγιάς το κέντρο της πόλης έχει μετατραπεί σε μια τεράστια έκταση από ερείπια που συνέχισαν να καπνίζουν για εβδομάδες ολόκληρες. Περίπου 70.000 κάτοικοι έμειναν άστεγοι και χρειάζονταν περίθαλψη. Ο «Άγιος Δημήτριος» έγινε το καταφύγιο των πυροπαθών διαδραματίζοντας σπουδαίο και καθοριστικό ρόλο στην προσπάθεια περίθαλψης και αποκατάστασης τους.

Λίγα μόλις χρόνια αργότερα, το νοσοκομείο δοκιμάζεται σκληρά για δεύτερη φορά από την ασφυκτική πίεση που ασκεί ο μεγάλος αριθμός προσφύγων που έχει φτάσει στη Θεσσαλονίκη μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και τον ξεριζωμό του 1922. Το ίδρυμα δεν λυγίζει ούτε τώρα παρά τις πολλές εισαγωγές ανθρώπων που ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης. Και σε αυτή την περίπτωση αποτελεί βασικό πυλώνα για την παροχή υγειονομικής φροντίδας σε όλους αυτούς που συνέχισαν να καταφθάνουν μαζικά στην πόλη μέχρι και το τέλος του 1923.

Μάλιστα, όπως αναφέρουν οι κύριοι Γερασιμίδης, Παπανικολάου και Καλιαρέκος, τα έξοδα για την υγειονομική φροντίδα των προσφύγων επιβάρυναν δυσανάλογα τον προϋπολογισμό του ιδρύματος με αποτέλεσμα να επηρεάσουν και τους υπόλοιπους των επόμενων ετών. Ωστόσο, το νοσοκομείο προσαρμόστηκε ταχύτατα και αναβαθμίστηκε προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εποχής και τις νέες συνθήκες που είχαν προκύψει πριν υποστεί εκ νέου κλυδωνισμούς από το οικονομικό κραχ του 1929 που βύθισε την πόλη στην ανέχεια και επέτεινε τις ήδη αυξημένες πιέσεις που δεχόταν.

Η φωτιά που κόντεψε να σβήσει το νοσοκομείο από τον χάρτη και η αναγέννησή του

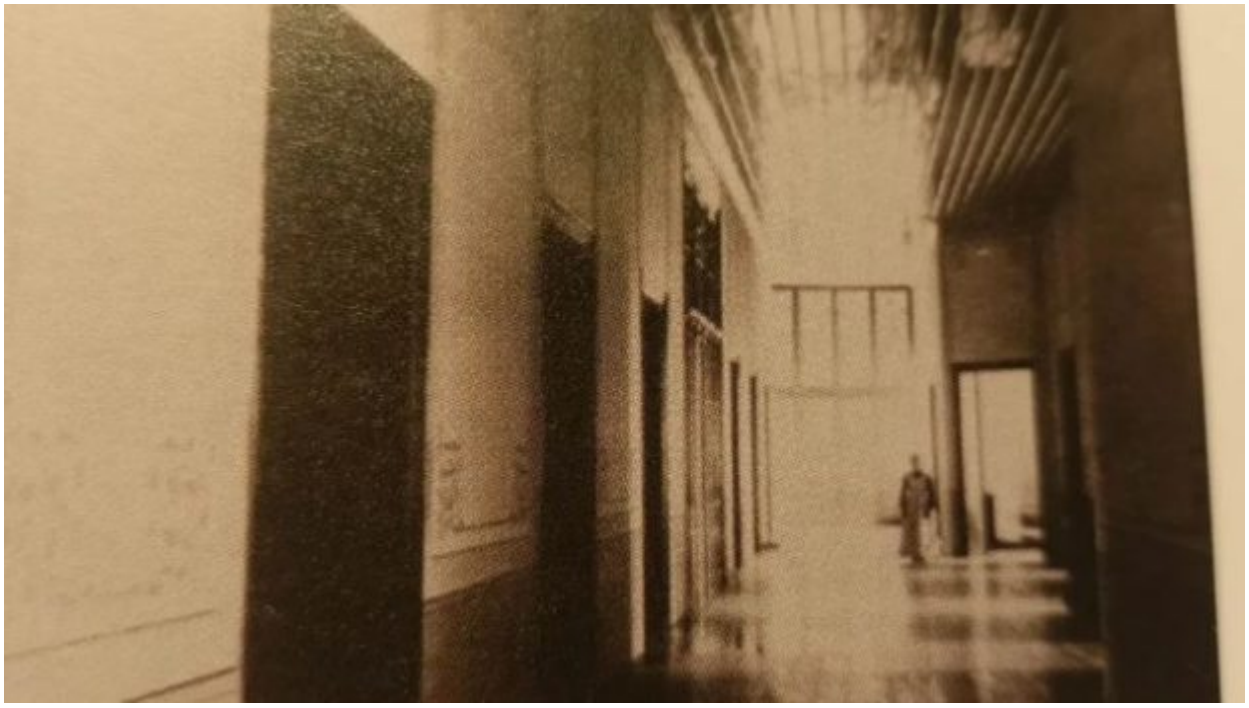
Ο πύρινος εφιάλτης επέστρεψε για το νοσοκομείο, αυτή τη φορά χτυπώντας το εκ των έσω. Είχε σκοτεινιάσει για τα καλά όταν το βράδυ της 15ης προς 16η Οκτωβρίου 1936 φλόγες αρχίζουν να καίνε τα σωθικά των κτηριακών

εγκαταστάσεων. Εκρήξεις που σημειώθηκαν στο εσωτερικό του νοσοκομείου έδωσαν στην πυρκαγιά ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Όσο αστραπιαία εξαπλώνεται η πύρινη λαίλαπα τόσο γρήγορα μεταδίδεται και ο πανικός μεταξύ γιατρών και νοσηλευομένων. Πυροσβεστική και απλοί πολίτες έτρεξαν κυριολεκτικά για να βοηθήσουν, να σώσουν το «νοσοκομείο τους». Οι υπεράνθρωπες προσπάθειές τους ωστόσο δεν στάθηκαν αρκετές για να σβήσουν τη φωτιά.

Η πυρκαγιά αποτέλεσε σημείο καμπής για τον «Άγιο Δημήτριο» αφού μέσα από τις στάχτες του το κτήριο απέκτησε νέα ελπίδα. Για την αποκατάσταση των ζημιών έγιναν επισκευές, προσθήκες, και συμπληρώσεις. Έτσι, με σύγχρονες για την εποχή προδιαγραφές και χειρουργείο το νοσοκομείο πρωτοστατεί και αναλαμβάνει με μεγάλη επιτυχία την εκτέλεση πολλών και δύσκολων επεμβάσεων αναπτύσσοντας κυρίως τα χειρουργικά του τμήματα.

Λίγα χρόνια αργότερα ένας άλλος εφιάλτης επισκέπτεται τη χώρα ξανά και αφήνει βαρύ το πέπλο του πάνω από την πόλη. Το νοσοκομείο επιτάσσεται πάλι για τις ανάγκες του Ελληνικού Στρατού, ωστόσο ούτε ο Β’ Παγκόσμιος Πόλεμος στέκεται ικανός να σβήσει την προσφορά του στη Θεσσαλονίκη κατά τη δεκαετία του 1940. Απεναντίας, το ίδρυμα αποκτά νέα αίγλη όταν το 1942 και 1943 ιδρύεται η Ιατρική Σχολή του ΑΠΘ και ξεκινά η λειτουργία των Πανεπιστημιακών Κλινικών στις εγκαταστάσεις του, όπως αναφέρει η έρευνα.

Η οβίδα του «Αδριάς» και η ανέγερση του ΑΧΕΠΑ υπογράφουν τη ληξιαρχική πράξη θανάτου…
Το πολύπαθο νοσοκομείο δέχθηκε και νέο πλήγμα το πρωί της 20ης Ιανουαρίου του 1949 όταν οβίδα του αντιτορπιλικού «Αδριάς», το οποίο είχε έρθει στη Θεσσαλονίκη για ασκήσεις, μετά από κακή ρύθμιση της βολής προσγειώθηκε στις εγκαταστάσεις του. Η οβίδα χτύπησε τους θαλάμους των ασθενών προκαλώντας μεγάλη καταστροφή και σπέρνοντας τον πανικό. Από την οβίδα τραυματίστηκαν ένας μικροβιολόγος, μια νοσοκόμα και ένας ασθενής ενώ έσπασαν όλα τα τζάμια και καταστράφηκαν όλα τα μηχανήματα και τα όργανα του χημείου.

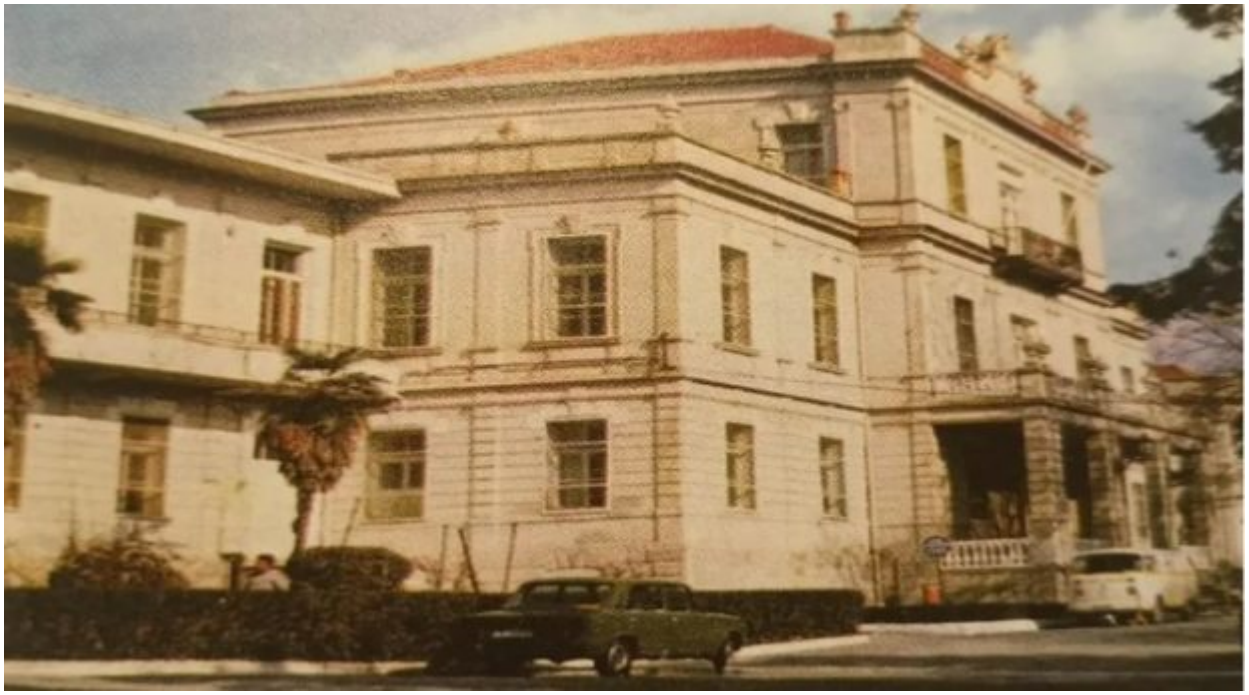
Εσωτερικός διάδρομος του νοσοκομείου

Τρία χρόνια μετά, το 1952, η ανέγερση του ΑΧΕΠΑ και η σταδιακή μεταφορά κλινικών και ιατρών του νοσοκομείου προς τα εκεί φαίνεται να περιορίζουν τον κεντρικό του ρόλο και να δίνουν τέλος σε μια περίοδο πέντε δεκαετιών λαμπρής και ανιδιοτελούς προσφοράς του Δημοτικού Νοσοκομείου.

… η ιστορία όμως δεν σταματά εκεί
Το 1971 το δημοτικό συμβούλιο της Θεσσαλονίκης παραχωρεί το νοσοκομείο κατά πλήρη κυριότητα στο Ελληνικό Δημόσιο το οποίο το μετονομάζει επίσημα σε Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Ο Άγιος Δημήτριος». Τη σημερινή του μορφή το ίδρυμα τη λαμβάνει στις 3 Νοεμβρίου του 1972 όταν υπόκειται σε διάταξη νόμου που προβλέπει την πρώτη μεγάλη αναμόρφωσή του στη νέα εποχή. Το νοσοκομείο διατηρεί την παλιά νεοκλασική του μορφή και το 1984 το κεντρικό του κτήριο μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο χαρακτηρίζεται από το υπουργείο Πολιτισμού ως παραδοσιακό και διατηρητέο ενώ αποφασίζεται η ένταξή του στα νεότερα μνημεία της Θεσσαλονίκης.

Η αίγλη του μπορεί να έχει φθαρεί μέσα στο δύσκολο ταξίδι του χρόνου, ωστόσο, ακόμα και σήμερα ο «Άγιος Δημήτριος», εκπέμπει την ίδια αύρα φιλανθρωπίας και ανιδιοτέλειας που έφερε η ίδρυσή του και οδήγησε επιφανείς και εύπορους πολίτες στην επιθυμία να ενισχύσουν το έργο του. Προσωπικότητα-σταθμός στην ιστορία του υπήρξε η Ελένη Ζωγράφου, ευεργέτιδα του νοσοκομείου και κόρη του αρχιτέκτονα Λυσίμαχου Καυτανζόγλου η οποία διέθεσε σε αυτό το ένα τρίτο της περιουσίας της μετά θάνατον προκειμένου να δημιουργηθεί στις τάξεις του αίθουσα με το όνομά της «ίνα οι πτωχοί θεραπεύονται δωρεάν». Άλλωστε αυτή την ιδέα συνεχίζει να ενσαρκώνει και να κάνει πράξη ακόμα και σήμερα το νοσοκομείο. Την ιδέα της ανιδιοτελούς προσφοράς και της δωρεάν υγειονομικής περίθαλψης και φροντίδας στους άπορους πολίτες της Θεσσαλονίκης, την ιδέα που ακολούθησε μέχρι να μαρτυρήσει ο προστάτης της και πολιούχος, του οποίου το νοσοκομείο δε φέρει μόνο το όνομα αλλά και τη χάρη.

voria.gr